

HRVATSKA I SLOVENIJA U ZAJEDNIČKOJ BORBI ZA NEOVISNOST

Zdravko TOMAC

Sabor Republike Hrvatske, HR-10000 Zagreb, Trg Svetog Marka 6

e-mail: zdravko.tomac@sabor.hr

IZVLEČEK

Avtor v svojem prispevku izrecno poudarja, da o problematiki tokrat namerno ne govori kot znanstvenik temveč kot neposredni akter dogajanja ob osamosvojanju Republike Slovenije in Republike Hrvaške, saj je kot predsednik hrvaške vlade v času osamosvajanja dogodke spremljal predvsem kot politik. V teh časih je redno pisal dnevniške zapiske in jih tudi objavil v knjigi z naslovom Izza zaprtih vrat, ki je izšla v Zagrebu leta 1992.

Prav tako avtor pozdravlja približevanje Slovenije Evropski zvezi in NATU, saj po njegovem mnenju to lahko bistveno pripomore k hrvaškemu približevanju evropskim in evroatlantskim povezavam.

Ključne besede: razpad Jugoslavije, Hrvaška, Slovenija, JLA, mednarodna politika, vojaške akcije, 1991

LA CROAZIA E LA SLOVENIA NELLA LOTTA COMUNE PER L'INDIPENDENZA

SINTESI

L'autore nel suo contributo sottolinea esplicitamente di non voler presentare intenzionalmente la problematica in veste di scienziato, ma come attore diretto degli avvenimenti che riguardano l'indipendenza della Repubblica di Slovenia e della Repubblica di Croazia, poiché essendo stato presidente del Governo Croato nel periodo dell'indipendenza, ha seguito gli avvenimenti soprattutto in qualità di politico. In quel periodo ha tenuto regolarmente il diario degli avvenimenti che ha poi pubblicato in un libro dal titolo "Dietro la porta chiusa", dato alle stampe a Zagabria nell'anno 1992.

L'autore è favorevole pure all'entrata della Slovenia nell'UE e nella NATO, poiché è sua opinione che ciò possa contribuire sostanzialmente al miglioramento dei rapporti europei ed euroatlantici della Croazia.

Parole chiave: sfaldamento della Jugoslavia, Croazia, Slovenia, Armata Popolare Jugoslava, politica internazionale, operazioni militari, 1991

Danas deset godina poslije, nakon što su završeni burni povijesni procesi stvaranja samostalnih i suverenih država Hrvatske i Slovenije moguće je na različite načine govoriti o proteklom burnom desetljeću te na različite načine ocjenjivati ono što se događalo prije deset godina. Kao aktivni učesnik tih događaja, kao potpredsjednik Hrvatske vlade u vrijeme rata imao sam mogućnost da neke procese i događaje procjenjujem i na bazi onoga što se događalo iza zatvorenih vrata, što nije dostupno mojim kolegama profesorima i znanstvenicima koji opisuju i ocjenjuju događaje na bazi pisanih izvora i drugih dokumenata. Zato sam se i odlučio da na ovom značajnom skupu ne govorim kao profesor i znanstvenik o proteklim događajima nego kao aktivni učesnik i svjedok tih događanja. I još nešto sam odlučio. Neću govoriti iz današnje perspektive o proteklim događajima nego ću govoriti na osnovu svojih zapažanja u vrijeme kada su se događaji zbivali. Vodio sam dnevnik i povremeno pravio bilješke u kojim sam komentirao događaje u tijeku.

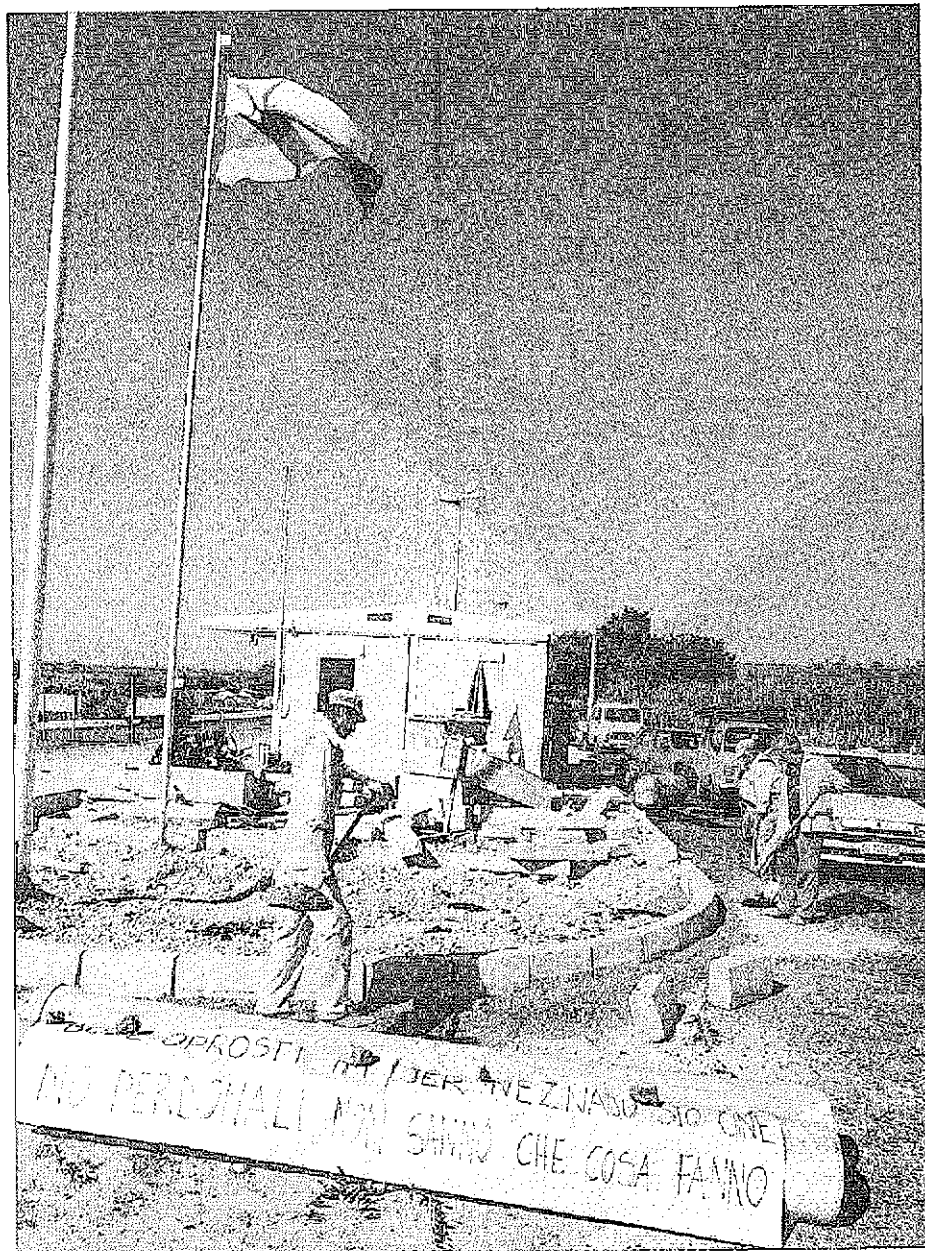
Pri kraju osamdesetih godina vrlo sam blisko surađivao sa sadašnjim predsjednikom Republike Slovenije gospodinom Milanom Kučanom i tadašnjim predsjednikom Centralnog komiteta SK Slovenije gospodinom Cirilom Ribičičem. Tada sam znao govoriti da sam po političkom opredjeljenju Slovenac, jer sam pripadao onoj manjini u tadašnjem Savezu komunista Hrvatske koja je čvrsto bila uz Slovence u njihovoj borbi u Beogradu protiv centralizma i sve agresivnije Miloševićeve politike. Nakon 11. Kongresa Saveza komunista Hrvatske i nakon što je na vlast u Hrvatskoj došla nova demokratsko-nacionalno svjesna ekipa uspostavlja se čvrsta suradnja i zajedništvo Slovenije i Hrvatske u borbi protiv centralizma i velikosrpske politike. Na brojnim zajedničkim susretima formulira se zajednička strategija Slovenije i Hrvatske koja je došla do izražaja na 14. Kongresu SK Jugoslavije kada je u stvari učinjena prva pretpostavka da bi se mogao otvoriti proces stvaranja samostalnih i suverenih država Hrvatske i Slovenije. Raspad Saveza komunista Jugoslavije bio je početak kraja SFRJ.

Nakon slobodnih višestranačkih izbora bez obzira što u Hrvatskoj na vlast dolazi predsjednik Tuđman i HDZ suradnja između vodstava Slovenije i Hrvatske i dalje se nastavlja. Rezultat te suradnje jeste i dogovor da se na isti dan 25. 06. 1991. u Hrvatskom i Slovenskom parlametu donesu odluke o osamostaljivanju Hrvatske i Slove-

nije i raskidanju odnosa sa SFRJ. Pod pritiskom međunarodne zajednice i tadašnje trojke na Brionima, Hrvatske i Slovenija bile su prisiljene potpisati Sporazum o tromjesečnom moratoriju primjena odluka o samostalnosti Hrvatske i Slovenije. To je kritična točka od koje počinje različiti put Slovenije i Hrvatske u borbi za stvaranje samostalnih i suverenih država. To je i kritična točka od koje više Slovenija i Hrvatska ne djeluju kao tandem jer su objektivno u različitim pozicijama, jer nije više moguće da imaju istu politiku. To je i kritična točka gdje počinju i prvi nesporazumi između Slovenije i Hrvatske oko kojih cijelo ovo vrijeme postoje različita mišljenja i različite ocjene.

Kako se ne bi naknadno pravio previše pametan mislim da je pošteno i korisno da ovdje ponovim bez bilo kakvih promjena ono što sam o tim događajima napisao krajem 1991. godine, nakon što je 8. listopada i Hrvatska proglasila svoju suverenost i nakon što su već burni događaji u Sloveniji već bili završeni. U svojoj knjizi Iza zatvorenih vrata, koja je izašla 1992. godine u Zagrebu o tim događajima napisao sam slijedeće: "Slovenija i Hrvatska su u borbi za svoju samostalnost i suverenost dugo vremena djelovale kao uigrani tandem. Predsjednici Tuđman i Kučan dnevno su se dogovarali i redovito postizali punu suglasnost o svim bitnim pitanjima zajedničkog djelovanja, sve do donošenja odluke Hrvatske i Slovenije o proglašenju samostalnosti i suverenosti, potkraj lipnja 1991. godine. Iako je i Slovenija bila prisiljena prihvatiti ultimatum međunarodne zajednice i pristati na brijunski moratorij, slovensko je vodstvo, usprkos tome zapravo odlučilo da ga se ne drži, pa je nizom praktičnih poteza već prvih dana nakon proglašenja Odluke o samostalnosti i suverenosti, počelo primjenjivati tu odluku. Odmah su preuzeli granice i granične službe, stavljajući ih, ako treba i silom, pod svoju kontrolu. Donijeli su i druge odluke, koje su značile da Slovenija odmah, bez obzira na brijunski moratorij, ostvaruje svoju suverenost i samostalnost, i ne priznaje više zakone jugoslavenske države.

Bilo je niz signala da Milošević i JNA neće ratovati protiv Slovenije, odnosno da će ipak u dilemi ratovati protiv Slovenije, ako ona jednostrano raskine odnose sa Jugoslavijom, ili Sloveniju pustiti da izađe iz Jugoslavije, naposljetku prevladati rješenje da se Srbiji ne isplati ratovati protiv Slovenije. Međutim, usprkos svim signalima nije bilo lako donijeti odluke o kršenju brijunskog moratorija, jer se znalo da u to vrijeme Amerikanci još uvijek igraju na kartu Ante Markovića koji i dalje vjeruje da se svi problemi mogu riješiti ekonomskim reformama i na taj način sačuvati Jugoslavija. James Baker ne ohrabruje samo Antu Markovića u njegovom planu da ekonomskim reformama i dalje pokuša transformirati Jugoslaviju u modernu tržišnu državu s višestranačkim sustavom, nego i državni vrh, Srbiju i JNA. Inzistiranjem na integritetu Jugoslavije, on zapravo daje prešutnu suglasnost Miloševiću i JNA da vojnom silom ne samo ozbiljno zaprijete Sloveniji, nego i da pokušaju ponovno uspostaviti federalnu vlast na zapadnim granicama Slovenije.



Sečovlje, Začetak gradnje mejnega prehoda (Foto: Arhiv Primorskih novic)

Sečovlje, beginning of the construction of the border crossing

(Photo: Primorske novice archives)

Kontraobavještajna služba JNA i državni vrh Jugoslavije i Srbije u to su vrijeme smatrali da Slovenci nisu spremni za rat i da ih se može zastrašiti i slomiti spektakularnom akcijom demonstriranja sile. To je još više ohrabrilо Beograd da krene u akciju. Nakon što su Slovenci preuzeli granice, državni vrh Jugoslavije donosi odluku da vojnom silom vrati granice na zapadu Slovenije, odnosno Jugoslavije, pod kontrolu savezne države. Organizira se spektakularna akcija demonstriranja sile. Iz Hrvatske kreću tenkovi prema zapadnim granicama Slovenije, dakle, s ciljem da prijeđu odnosno pregaze cijelu Sloveniju. Da je cilj bio samo zauzimanje graničnih prijelaza, a ne demonstracija sile, vojska bi to vjerojatno učinila sa snagama iz najbližih garnizona ili desantnim jedinicama, a ne na takav način. Dakle, tenkovi idu u Sloveniju da bi demonstrirali silu i stvorili podlogu za političko rušenje rukovodstva Slovenije. Barikade koje Slovenci postavljaju na putovima, tenkovi kao u ratnim filmovima s puno pirotehničke spektakularno ruše, uz oduševljenje oficira u domovima JNA širom Jugoslavije, koji gledajući televizijske snimke, urlaju od zadovoljstva. Prvi dan vlada na strani agresora opća euforija, očekuje se da će Slovenija kapitulirati, da će već sutradan biti zauzete granice koje će biti zatvorene prema Zapadu, i da će nakon toga doći do političkog obračuna s političkim rukovodstvom Slovenije i Hrvatske, a Jugoslavija će biti spašena.

Međutim, sutradan već Slovenci pokazuju zube. Napadaju skladišta oružja i streljiva, naoružavaju se te počinju uništavati tenkove i rušiti helikoptere. Blokiraju vojane. JNA je iznenađena. Vojnici se u vojarnama predaju. Tenkovi bez pješadije na cestama postaju neupotrebljiva hrpa željeza. Slovenci medijski izvanredno rade. Čak dobivaju na svoju stranu i dio javnog mnijenja u Srbiji. Roditelji vojnika koji ratuju u Sloveniji demonstriraju, provaljuju u skupštinu u Beogradu. Srbija i vojni vrh uviđaju da Srbi ne žele rat protiv Slovenije. U takvoj situaciji Srbija i vojni vrh našli su se pred dilemom, početi pravi žestoki rat protiv Slovenije ili se povući i dopustiti Sloveniji da se osamostali, a sve vojne potencijale usmjeriti na Hrvatsku. Prihvaćena je druga alternativa. Odlučeno je pustiti Sloveniju da se na miran način osamostali kao država a svim snagama pokušati slomiti Hrvatsku.

Za takvu odluku bilo je više razloga. Dotadašnja propaganda je u Srbiji kod mnogih Srba uspjela stvoriti ratničko raspoloženje protiv Hrvatske i Hrvata, uspjela je izmanipulirati mnoge koji su mislili kako im je sveta dužnost braniti navodno ugorženu braću u Hrvatskoj, kojoj prijeti genocid i uništenje. Osim toga, mislilo se da će, ako se slomi Hrvatska, i svi ostali prihvatiti diktat koji će namenuti Milošević u očuvanju Jugoslavije. Čak se predviđalo, ako se slomi Hrvatska, bit će vremena da se disciplinira i Slovenija. Ali mora se još jedanput naglasiti da je od početka, kao rezervni plan Srbije i Miloševića, bilo stvaranje Jugoslavije bez Slovenije. Tako da se Slovenci s pravom nisu previše bojali ponovnog vraćanja jedanput otišle vojske, pa je zbog toga razumljivo da mnogi u Sloveniji rat protiv Hrvatske nisu više doživljavali kao svoj rat. Ako je takvo ponašanje Slovenije razumljivo ipak je teško shva-

titi ponašanje ostalih: BiH, Makedonije, Kosova, čija je sudbina zavisila od sudbine Hrvatske. Mi u Hrvatskoj bili smo svjesni da je najbolje rješenje stvaranje antisrpske koalicije, da je to najefikasniji oblik obrane i zaustavljanja rata, ali ni Muslimani, ni Albanci, ni Makedonci, nisu bili spremni ni na kakvu koaliciju. Prevladala je politika čekanja i nemiješanja, tako da se Hrvatska morala uglavnom sama boriti protiv velike vojne sile. Znali smo da se borimo i za druge. Iako su Makedonci, Muslimani i Albanci to znali, ipak su kalkulirali. Ako Hrvatska izgubi, tražiti će sa Srbima politički kompromis. Ako Hrvatska pobjedi, onda će svojom pobjedom stvoriti priliku i njima da bez žrtava i krvi ostvare svoju samostalnost.

Dakle objektivno bez bilo čije krivnje Slovenija i Hrvatska iz dana u dan nalaze se u sve različitim situacijama. Interesi Slovenije i Hrvatske sve su više različiti, što mora dovesti i do pukotina u odnosima nekada nerazdvojnog tandema Tuđman - Kučan. Dakle, iako smo znali da ćemo se morati uglavnom samo boriti i da od antimiloševićevske koalicije nema ništa, iako smo znali da će Srbija i JNA pokušati slomiti Hrvatsku, iako smo tako znali, ako ne želimo kapitulirati i ako ne želimo propustiti povijesnu šansu da stvorimo svoju samostalnu državu, da Hrvatska ne smije zaostati za Slovenijom i njenom radikaliziranim politikom. Morali smo slijediti Sloveniju, bez obzira na posljedice. Ako bismo dopustili da se Slovenija sama izdvoji iz Jugoslavije, Hrvatska bi propustila posljednji vlak za Europu. Zato su predsjednik Tuđman, Vrhovno državno vijeće i Vlada demokratskog jedinstva, političke stranke, Sabor i svi ostali u Hrvatskoj nastojali u kolovozu i rujnu 1991, do isteka brijunskog moratorija, sve pripremiti za uspostavljanje samostalne suverene hrvatske države. Trebalo je promijeniti i vrlo negativno raspoloženje prema tom činu u svjetskoj zajednici, koja je čak htjela pustiti Sloveniju, odnosno dati suglasnost Sloveniji da ne produžava brijunski moratorij, a natjerati Hrvatsku da ga produži. Zato su ta dva mjeseca, kolovoz i rujna, vrijeme naše najjače diplomatske ofenzive u svijetu. Tražili smo i koristile se najsitnijim mogućnostima kako bi mijenjali uvjerenje svjetske javnosti i kako bi uvjerali zapadne političare da Hrvatska mora slijediti Sloveniju. Uspjeli smo u tome, usprkos svim teškoćama, tako da je na Zapadu prešutno prihvaćeno da se ne produžuje brijunski moratorij. Time je de facto raspad Jugoslavije prihvaćen kao neminovan, te su udareni temelji za međunarodno priznanje Hrvatske i Slovenije.

Neki zapadni političari, a posebno Gianni de Michelis, u to su vrijeme i kasnije tvrdili da su Slovenci svojim nestrpljenjem i nespremnošću da postupno ostvaruju svoju suverenost, natjerali Hrvatsku na radikalne poteze, koji su također pridonijeli proširenju rata. Mislim da su te ocjene pogrešne. Kao glavni argument da su pogrešne potvrđuje stanje u Bosni i Hercegovini, koja je kasnila u donošenju odluka, koja je slušala međunarodnu zajednicu. Kašnjenje pri donošenju potrebnih odluka kasnije se pokazalo katastrofalnim. Prilikom sedmodnevnih sukoba u Sloveniji, koji je bio neuspjelo zastrašivanje i demonstriranje sile, čime se ne umanjuje važnost

hrabrog otpora i jedinstva slovenskog naroda za buduće događaje, sukobile su se u Hrvatskoj, osobito u vladajućoj stranci, dvije političke struje, radikalna i umjerena. Radikalna je tražila da se u to vrijeme, bez obzira na nespremnost Hrvatske za rat napadnu sve vojarnе. Umjerena je to odbacila kao avanturizam i katastrofu. Tada započet sukob trajao cijelo vrijeme rata. U vrijeme formiranja Vlade demokratskog jedinstva, radikalna struja je narasla do tih razmjera da je predsjednik Tuđman morao potražiti savez s oporbom i formirati Vladu demokratskog jedinstva, jer je radikalna struja čak prijetila državnim udarom i preuzimanjem vlasti. Od početka rada Vlade demokratskog jedinstva do njena rasformiranja u svim kriznim trenucima suočavali smo se s tim dvjema strujama. Mislim da je bilo u interesu Hrvatske što je uvijek pobjeđivala umjerena struja. Koja je, uz čvrstu orijentaciju na obranu i jačanje naše vojne sile, težište stavljala na internacionalizaciju krize, na izbjegavanje globalnog rata. I na traženje političkih rješenja. Pobjeda te struje omogućila je i dolazak Mirovnih snaga, odlazak vojske iz Hrvatske bez globalnog rata s vojskom i sačuvala je velik dio teritorija Hrvatske i njenih potencijala od ratnih razaranja.”

To je tekst koji sam napisao prije deset godina. Svakako da bi danas deset godina kasnije nakon što su procesi završeni, kada raspoložem novim činjenicama i ocjenama, neke stvari mogao drugačije opisati. Međutim, mislim da je zanimljivije izložiti kako sam vidio procese i odnose Slovenije i Hrvatske u tijeku zbivanja, kada nije bilo jasno kako će sve završiti. Zato tadašnjim ocjenama neću ništa dodavati. Danas je Slovenija moderna europska država pred ulaskom u NATO i Europsku uniju. Ona je znatno ispred Hrvatske. I na nama u Hrvatskoj je da pokušamo jer je to i interes Slovenije da ne bude zadnja zemlja Europske unije prema Istoku da se ponovo vratimo na odnose kakvi su bili u vrijeme stvaranja samostalnih i suverenih država, da Hrvatska i Slovenija u zajedničkom interesu ne samo uspješno suraduju kao susjedne prijateljske države nego i da se međusobno pomažu u nastojanjima da se obje što prije uključe u NATO i Europsku uniju.

Mi se veselimo što će to Sloveniji početi za rukom vrlo brzo, jer će tada Hrvatska graničiti s Europskom unijom što će povećati šanse i za priključivanje Hrvatske Europskoj uniji.

CROATIA AND SLOVENIA IN THEIR JOINT STRUGGLE
FOR INDEPENDENCE

Zdravko TOMAC

Croatian Parliament, HR-10000 Zagreb, Trg Svetog Marka 6

e-mail: zdravko.tomac@sabor.hr

SUMMARY

In his contribution, the author explicitly emphasises that he speaks not as a scientist, rather as a direct protagonist in the events that took place when the Republics of Slovenia and Croatia were striving for their political independence. As the Croatian Prime Minister, he followed these events mainly as a politician, though he regularly wrote daily chronicles which were eventually published in his book entitled From Behind the Closed Door (Zagreb, 1992).

The author states that during the disintegration of Yugoslavia, the Republics of Slovenia and Croatia functioned as a harmonious tandem, but only until the Serbian politicians and the Army decided to "let" Slovenia "go" and channel all their available forces into aggression towards Croatia. Croatia was thus left alone, since other Yugoslav ethnicities (Bosnians, Macedonians, Albanians) opted, as claimed by the author, for the "waiting game".

The author further declaims that the course of events forced Slovenia and Croatia to adopt very different politics, concluding that in doing so Slovenia cannot be reproached, considering that it successfully defended itself against the Yugoslav Army's attacks; the war in Croatia was no longer "Slovenia's war", but this circumstance prevented the Republic of Croatia from being surrounded and attacked from "all" sides.

In the end, the author welcomes Slovenia's integration into the EU and NATO, for in his opinion this should substantially contribute towards Croatia joining Europe and its political/military organisations.

Key words: disintegration of Yugoslavia, Croatia, Slovenia, Yugoslav People's Army, international politics, military campaigns, 1991